

A kisebbségek jogállásáról szóló román kerettörvény-tervezet előzményei és buktatói

Az RMDSZ kisebbségi törvénytervezetének egyik kidolgozója és reklámozója szerint „közel kilencven éve adósa a térség majd minden állama a nemzeti kisebbségek léthelyzetét számukra és a többség számára megnyugtatóan rendező jogszabályi keret megalkotásával”.

A sommás állítást megelőzően többen is kifejtettük, és a törvényből vett idézetekkel bizonyítottuk azt, hogy például az anyanyelvhasználat terén, a törvénytár szerint ma is hatályban levő 1945. februári, a kommunista hatalomátvételt megelőző legutolsó román demokrata kormány által szentesített Nemzetiségi Statútum törvény a jelenlegi kisebbségi törvénytervezetnél sokkal kedvezőbb rendelkezéseket tartalmaz. Röviden ismertetem őket. Az igazságszolgáltatási és a közigazgatási anyanyelvhasználatra vonatkozó rendelkezések szerint azok a hatóságok, „amelyek körzetében a lakosság 30%-a nem román ajkú, hanem egy más közös nyelvet beszél, kötelesek:

a) az illető körzet 30%-át kitevő lakosság tagjai által saját anyanyelvükön kiállított és benyújtott bármilyen beadványt elfogadni anélkül, hogy ezekről román nyelvű fordítást követelhetnének;

b) a beadványok felett ugyanazon nyelven határozni;

c) a felet saját anyanyelvén meghallgatni”.

A harminc százalékbán kisebbségi körzetekben tevékenykedő bírácoknak és tisztviselőknak ismerniük kell az illető nemzetiségek nyelvét is.

Miután a fentieket közzétettük, az érdekvédelmi szövetség illetékesei ahelyett, hogy ezeket a rendelkezéseket beemelték volna az új törvénytervezetbe, azzal érvelvén, hogy 2005-ben, az Európai Unió küszöbén nem szabad visszalépni 1945-höz képest, egy olyan megoldást választottak, amelyet Gheorghiu-Dej és Nicolae Ceaușescu kommunista, illetve Ion Iliescu poszt-kommunista rezsimje se mert megtenni. Vagyis: kiegészítették az eredeti törvénytervezetet egy újabb szakasszal (78), miszerint minden azzal ellentétes rendelkezés hatályát veszíti. Az 1945-ben szerzett jogainkról, amelyek jelentős részét az 1948-as alkotmány is rögzítette, az új tervezet ily módon lemondott!

Az RMDSZ parlamenti frakció vezetője ezek után azzal próbálta védeni a Statútum hatályon kívül való helyezését és az általuk kidolgozott anyanyelvhasználati szabályozást, hogy az már 20%-os magyar létszámarány mellett is alkalmazható, szemben az 1945-ös Statútumbeli 30%-kal. Arról persze nem

értekezett, hogy az új tervezet mennyivel kevesebb anyanyelvhasználati lehetőséget biztosít, mint az 1945. évi. Ráadásul 1945-ben sokkal több helyiségben (példának okáért Kolozsvárott 65%) élt 30% magyar, mint jelenleg 20%!

A 2005. évi törvénytervezet az anyanyelvi jogok terén nemcsak 1945-höz, hanem 1868-hoz képest is visszalépést jelent! A magyar országgyűlés mindkét háza által elfogadott 1868:XLIV. törvénycikk a nemzetiségi egyenjogúság tárgyában a 2. §-ban kimondja azt, hogy a törvényhatóságok jegyzőkönyvei „vitethetnek mindazon nyelven is, amelyet a törvényhatóságot képviselő testület vagy bizottmány tagjainak legalább egyötöde jegyzőkönyvi nyelven ohajt”, a 6. § szerint „a törvényhatósági tisztviselők saját törvényhatóságaik területén a községekkel, gyülekezetekkel, egyesületekkel való hivatalos érintkezéseikben a lehetőségig ezek nyelvét használják”, a 7. § szerint pedig: „az ország minden lakosa azon esetekben, amelyekben ügyvéd közbejötté nélkül kér felperesi, akár alperesi, akár folyamodó minőségben, személyesen vagy megbízott által veszi és veheti igénybe a törvény oltalmát és a bíró segélyét:

- a) saját községi bírósága előtt anyanyelvét;
- b) más községi bíróság előtt az illető község ügykezelési vagy jegyzőkönyvi nyelvét;
- c) saját járási bírósága előtt saját községének ügykezelési vagy jegyzőkönyvi nyelvét;
- d) más bíróságok előtt (...) azon törvényhatóság jegyzőkönyvi nyelvét használhatja, amelyhez az illető bíróság tartozik. A bíró a 7. § eseteiben a panaszt vagy kérelmet a panasz vagy kérelem nyelvén intézi el”.

Összehasonlításként: az RMDSZ-tervezet 34. szakasza szerint a bíróságok előtti anyanyelvhasználatot „a törvény által szabályozott módon” biztosítják. A 2004. évi 304-es törvény 12. szakasza kimondja azt, hogy „a beadványokat és periratokat *kizárólag* román nyelven lehet megszerkeszteni”. A büntető eljárásban az állam költségén (ha nem a peres fél választja a hivatalos fordítót), a polgári eljárásban pedig írásban csak a felek (!) költségén lehet a kisebbségi nyelvet használni. A román bírói jogállásról szóló törvény külön előírja a román nyelv kötelező ismeretét, pedig a jogászképzés kizárólag románul folyik; a kisebbségi nyelvek ismerete pedig, mint követelmény, nem szerepel a törvényben. Ismétlem, a törvénytervezet kimunkálóit az identitás megőrzésében oly fontos anyanyelvhasználat terén nemcsak 1945, hanem 1868 sem inspirálta a jobbításra. (Elkerülendő azt a vádat, hogy csak százéves rendelkezésekre hivatkozom, azt is leírom, hogy az NSZK-NDK Egyesülési Szerződése a szorb kisebbségnek a bíróságok előtt különleges kétnyelvű státust biztosít.)

A tervezet második szakasza román államalkotó tényezőként határozza meg a kisebbségeket. Sokak szerint ez a kétségtelenül pozitív, deklaratív rendelkezés ütközik az alkotmány Romániát egységes nemzetállamként meghatározó első szakaszának rendelkezéseivel. Az egységes nemzetállami meghatározást kellett volna törölni az alkotmány módosításkor, s akkor bizonyosan az ilyen aggályok nem merülnének fel.

A 14. szakasz (2) bekezdése megfogalmazza az etnikai összetétel megváltoztatásának a tilalmát, de az nincs meghatározva, milyen közigazgatási vagy jogszabályok számítanak ilyennek, vagy hogy mit lehet tenni a katonaság, az ortodox egyház és intézményei stb. terjeszkedése ellen.

A 16. szakasz (6) bekezdése egy fontos új lehetőséget kodifikál a román nyelvnek a kisebbségek sajátosságainak figyelembevételével való tanításáról. Meg kellene viszont határozni, ki az illetékes a kisebbségi sajátosságok elbírálásának a kérdésében.

A kisebbségi szervezetekre vonatkozó harmadik fejezet súlyosan diszkriminál a többségi román néppel szemben (20 millió román 25 000 aláírással alapíthat választási részvételre jogosító pártot, ugyanezért a másfélmillió magyarnak szintén 25 000 aláírást kell összegyűjtenie). Egyszerű hármasszabállyal kiszámítható, hogy egyenlő bánásmód esetén a másfélmillió magyar 1875 taggal alapíthatna választási részvételre jogosító szervezetet! A fajvédő törvényekből ismert *numerus clausus* is előírnak: a tagok legtöbb 25%-a lehet egy másik etnikum tagja. (A magyar cigányokat, zsidókat hová sorolják?) Ki fogja eldönteni és milyen kritériumok alapján, hogy ki tartozik egy nemzeti kisebbséghez?

Az egész kisebbségi törvény kulcsa ez a paragrafus (40), amelyik a helyhatósági és a parlamenti választási részvételt oly módon fogalmazza meg, hogy a magyarság ügyét gyakorlatilag csak egyetlen egy szervezet intézheti. Jelen esetben ez az RMDSZ, amelyik ilyen rendelkezések mellett kicserélhetetlen, megváltozhatatlan. A tavaly a Velencei Bizottság által kifogásolt-hoz hasonló választási részvétel-szabályozás a romániai magyarságon és a többi kisebbségen belül meglévő demokrácia deficitet tovább konzerválja. Ráadásul a választási részvételi jogosultságot az eddigiektől eltérően nem a Bukaresti Törvényszék, hanem az RMDSZ által létrehozott Interetnikus Kapcsolatok Hatósága kell, hogy elbírálja (49. szakasz, 2. bekezdés). Ennél etikátlanabb, jogellenesebb és cinikusabb szabályozást nemigen olvastam! A bíró és a játékos ugyanaz a személy. (Meggjegyzem, a Velencei Bizottság-nak véleményezésre kiküldött változat szerint a választási részvételt a Bukaresti Törvényszék, és nem az Interetnikus Kapcsolatok Hatósága kell, hogy elbírálja). Jogtechnikai szempontból a választási részvételt nem a kisebbségi kerettörvény, hanem a választójogi törvény kell, hogy szabályozza.

A legtöbb fejtörést az ötödik fejezet, a kulturális autonómia okozhatja. Az 57. szakasz (1) bekezdése elég jól határozza meg a kulturális autonómia fogalmát. A hatáskört és az illetékességet szabályozó paragrafusokból azonban kiderül, hogy e törvénytervezet alapján a valódi kulturális autonómia létrehozása lehetetlen, hiányzik belőle a tartalom! Olyan üres frázisokat olvashatunk, hogy a kulturális autonómia az anyanyelvi oktatás stratégiájának és prioritásainak a kidolgozását jelenti. A Nemzeti Kulturális Autonómia Tanács (Consiliul Național al Autonomiei Culturale) pompázatos elnevezés, ennél jóval szegényesebb viszont a hatásköre. A gyakorlati teendőket továbbra is a román állam látja el!

Ne feledjük, hogy a kulturális autonómia elengedhetetlen feltétele lenne az, hogy a kormány bocsássa a nemzeti kisebbség tagjai által demokratikusan jelölt (pl. kopogtató cédulákkal) és megválasztott Autonómia Tanács rendelkezésére a költségvetésből a kulturális és oktatási célokra elkülönített összeg arányos részét, és hagyja, hogy az AT tetszése, illetve a szükségletek szerint – természetesen tiszteletben tartva a vonatkozó törvényeket – rendelkezze ezzel az összeggel, és szervezze, vezesse az önálló magyar kulturális, oktatási és tömegtájékoztatási állami intézményeket.

A Magyar Civil Szervezetek Szövetségének elnöke, dr. Bodó Barna szerint is „a kulturális autonómia azt jelenti, hogy a kisebbségi közösség egy bizonyos intézményi struktúra segítségével átveszi az anyanyelvi kultúra szempontjából létfontosságú intézmények irányítását”. A törvénytervezetben, mint tudjuk, ilyen átvételről szó sincs!

Az RMDSZ politikai egyeduralmát akarja megerősíteni a 71. szakasz (1) bekezdése is, amely szerint a parlament, a kormány, a helyi hatóságok egyes jogosítványokat úri tetszésük szerint átruházhatnak az autonómia tanácsokra vagy azok bizottságaira. Ezt nyilván azért fogalmazták meg, hogy a kis lépések stratégiáját támasszák alá. Az RMDSZ az Autonómia Tanács égisze alatt újabb paktumokat köthet anélkül, hogy valódi eredményeket, igazi autonómiát csikarna ki a román hatalomtól.

Következtetés

A törvénytervezet szövege bonyolult, nehezen áttekinthető, mintegy azt a cinikus meghatározást példázva, hogy a beszéd arra való, hogy elrejtjük vele gondolatainkat. A kulturális autonómia tanácsoknak csak a magyar magánjogi státusú oktatási és kulturális intézmények kordában tartásában biztosít valódi hatalmat. Odajutunk, hogy a magyar magánintézmények sokkal kevesebb önállósággal fognak rendelkezni, mint a hasonló román intéz-

mények, s visszatérnek azok az idők, amikor a szakmai karrier feltétele ismét a párt- (akarom mondani az RMDSZ) -tagság lesz.

A kisebbségi törvénytervezet másik negatív következménye az, hogy autonómiatörekvéseinket („együtt az autonómiáért”?) kizárólag az ún. kulturális autonómiában rögzíti, de oly módon, hogy a mindenkorai román hatalomnak más autonómiaformák elutasításához hivatkozási alapot biztosíthat. Félő, hogy a kulturális autonómia törvénybe iktatásával a romániai magyar érdekképviselő fogja megakadályozni a területi önkormányzatiság (autonómia) megvalósítását. Ezt a nemkívánatos következményt csak egy módon lehet elkerülni: a törvényben utalni kell az időközben meghozott Európai Parlamenti Külügyi Bizottsági ajánlásra, amelyet Pierre Moscovici romániai riportéri javaslatára fogadtak el. Ismételten idézem a határozat lényegét: „a magyar kisebbség védelmének biztosítása érdekében *kiegészítő intézkedésekre van szükség, a szubszidiaritás és az önkormányzás elveinek tiszteletben tartásával.*” Felettébb sajnálatos, hogy a nagyfontosságú ajánlást a törvénytervezet kidolgozói azzal söprik le az asztalról, hogy csupán a kulturális önrendelkezésre vonatkozik. Még ha így is lenne, az ajánlást akkor is figyelembe kellene venni!

Hozzáállásuk megerősíti azt a gyanút, hogy a tavaly májusban elkezdett autonómiázás (beleértve a székelyföldi területit is) csupán választási kampányfogás volt. Gondolatmenetem helyességét a Székely Nemzeti Tanács autonómia státútum tervezete parlamenti beterjesztésének közelmúltban történt megtagadása, valamint a helyi tanácsok által kiírt székelyföldi területi autonómia referendumok RMDSZ általi elutasítása is alátámasztja.

Álláspontomat, miszerint a papíron hatályos 1945. évi Nemzetiségi Státútum törvény sokkal kedvezőbb, mint a mostani, az eredetileg közzétetthez képest kétségtelenül módosított, bővített törvénytervezet sem változtatta meg. Az előzmények nélkülinek nem nevezhető törvénytervezet jelenlegi formájában nem alkalmas arra, hogy a romániai magyarság sorsát érdemben javítsa.

2005. június 17